

بسم الله الرحمن الرحيم

جلسه‌ی، شنبه ۱۸ اردیبهشت ۱۳۹۵؛ ۲۹ رجب ۱۴۳۷

ادامه بحث سابقه‌ی نظریه‌ی ولایت فقیه در تتبع اقوال فقهاء:

نظرات شیخ مفید و طوسی رحمهما الله در مورد تصرف و مصرف اموال:

بحث درباره‌ی نظریات فقهای عصر آغاز اجتهاد در مورد ولایت فقیه بود. نظریات ایشان را از ابواب مختلفی که مباحثی را در مورد قضیه ولایت فقیه بحث نموده‌اند، استخراج می‌نماییم. مبدأ نظرات مرحوم شیخ مفید و شاگردشان سید مرتضی و شاگردشان شیخ طوسی (مؤسس حوزه علمیه نجف) می‌باشد.

نظرات ایشان را در خصوص موضوعات مختلف بحث نمودیم و به این نتیجه رسیدیم که ولایت را انتصابی و به نیابت از امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف می‌دانند.

اکنون در خصوص نظریات ایشان در مورد تصرف و مصرف اموال بحث می‌کنیم و از این رهگذر به نظرات ایشان در خصوص ولایت فقیه و اختیارات آن در روزگار غیبت دست می‌یابیم.

اولین نظریه مربوط به مرحوم شیخ مفید رحمه الله است که ایشان نظریه عجیبی در مسأله‌ی زکات و خمس دارند. ایشان در خصوص زکات، دریافت آن را از مناصب حکومتی می‌دانند و می‌فرمایند که مردم باید زکات را به امام و در زمان غیبت به فقیه جامع شرایط بدهند و در غیر اینصورت بری‌الذمه نمی‌شوند.

پس از این فرمایش مرحوم شیخ مفید رحمه الله می‌توانیم استفاده کنیم که قائل به ولایت معصوم علیه السلام برای فقیه در زمان غیبت هستند؛ یعنی همانطور که در زمان حضور ولایت بر زکات متعلق به معصوم علیه السلام بوده است، در زمان غیبت متعلق به فقیه است و نتیجتاً همان ولایت معصوم را ولی فقیه هم دارد.

قال الله عز و جل خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلَّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ فَأَمْرٌ نَبِيهِ ع بِأَخْذِ صَدَقَاتِهِمْ تَطْهِيرًا لَهُمْ بِهَا مِنْ ذُنُوبِهِمْ وَفَرْضٌ عَلَى الْأُمَّةِ حَمْلُهَا إِلَيْهِ بِفَرْضِهِ عَلَيْهَا طَاعَتِهِ وَنَهْيُهُ لَهَا عَنْ خِلَافِهِ وَالْإِمَامُ قَائِمُ مَقَامِ النَّبِيِّ ص فِيمَا فَرَضَ عَلَيْهِ مِنْ إِقَامَةِ الْحُدُودِ وَالْأَحْكَامِ لِأَنَّهُ مُخَاطَبٌ بِخُطَابِهِ فِي ذَلِكَ عَلَى مَا بَيْنَاهُ فِيمَا سَلَفَ وَقَدَمَانَهُ فَلَمَّا وَجَدَ النَّبِيُّ ص كَانِ الْفَرْضَ حَمْلَ الزَّكَاةِ إِلَيْهِ وَ لَمَّا غَابَتْ عَيْنُهُ مِنَ الْعَالَمِ بَوَفَاتِهِ صَارَ الْفَرْضُ حَمْلَ الزَّكَاةِ إِلَى خَلِيفَتِهِ فَإِذَا غَابَ الْخَلِيفَةُ كَانَ الْفَرْضُ حَمْلُهَا إِلَى مَنْ نَصَبَهُ مِنْ خَاصَتِهِ لِشِيعَتِهِ

فإذا عدم السفراء بينه وبين رعيته وجب حملها إلى الفقهاء المأمونين من أهل ولايته لأن الفقيه أعرف بموضعها ممن لا فقه له في ديانتها^۱

ایشان از امر خداوند به پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم مبنی بر اخذ زکات، این نتیجه را می گیرند که مسلمانان ملزم به تحویل دادن زکات به پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم بوده اند و در عین این که موارد مصرف زکات مشخص بوده است، کسی حق نداشته آن را به غیر پیامبر تحویل بدهد. در ادامه می فرمایند که امام قائم مقام پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم است در اخذ زکات؛ بنابراین خطاب خداوند، شامل امام می شود.

اینجا بحثی است که نظر مرحوم شیخ مفید رحمه الله هم این است که خطابات قرآن استمرار دارد. اینطور نیست که مخاطب آیات فقط رسول الله بوده و شامل دیگران نمی شود.

این خطاب هم از خطابهایی است که بعد از پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم استمرار دارد و پس از ایشان متوجه قائم مقام ایشان (وجود مقدس امام معصوم علیه السلام) می شود.

می فرمایند در زمان پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم واجب است که زکات به سوی ایشان حمل شود و پس از ارتحال ایشان، واجب است به خلیفه ی ایشان تقدیم شود و در صورت فقدان خلیفه ی رسول الله، فرض است که زکات به نمایندگان منصوب امام علیه السلام و در صورت فقدان آن سفراء و نمایندگان، واجب است زکات به فقهاء مورد اطمینان تحویل شود.

از این بیان چند نکته برداشت می شود:

زکات، یک بودجه ی حکومتی است که در دوران حضور معصوم علیه السلام به ایشان تقدیم می شود و در دوران غیبت به نائب خاص و در صورت نبود نائب خاص، به نائب عام تحویل می شود.

امت موظف هستند که زکات را به حکومت (امام یا نائب وی) بپردازند.

در زمان غیبت موظف به پرداخت به فقیه هستند.

پس در ولایت خاص، فقیه بر همه چیزهایی که معصوم به آن ولایت دارد، ولایت دارد. برای فقهاء همان ولایتی ثابت شده که بر معصوم علیه السلام ثابت شده است. پس از نظر مرحوم شیخ مفید رحمه الله ولایت فقیه انتصابی و نیابتی است و بر هر آنچه که معصومین علیهم السلام ولایت دارند، فقهاء ولایت دارند.

۱. المقنعة (للشيخ المفيد)؛ ص: ۲۵۲؛ ۲۷ باب وجوب إخراج الزكاة إلى الإمام.

نظر مرحوم شیخ مفید رحمه الله در مورد خمس:

قدماء از غیبت امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف برداشت متفاوتی از ما متأخرین داشته‌اند. این تفاوت نظر، ناشی از تحجّر و جمود ایشان نبوده است، بلکه به خاطر برداشت خاص ایشان از غیبت امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف داشته‌اند.

ایشان در مورد خمس می‌فرمایند که خمس برعکس زکات، مال حکومت نیست و ملک طلق شخصی امام و حجت خداست. وجود مقدس امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف مالک خمس هستند و به غیر وجود مقدس ایشان، هیچ دستی، دست امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف نیست و هیچ احدی مجاز به تصرف در آن مال نمی‌باشد. خمس در واقع مال خداوند است^۱ و متعلق به مظهر خدا (معصوم علیه السلام) می‌باشد؛ هیچکس بجز معصوم علیه السلام مظهر خدا نیست که بتواند در آن مال خدا (خمس) تصرف نماید.

۱. و اعلموا انما غنمتم من شیء فان لله خمسه ... (۴۱ انفال)